

# יש לנו שוב ושוב הזדמנות להיות רחומים באמת

הרב ד"ר יוחאי מקבילי

כדי שיתמודד נכון עם המציאות. אלו רחמים של אמת! אם אנחנו מרחמים על עמנו, אנחנו צריכים להבטיח את כל האמצעים כדי שאיש או ציבור לא יפגע בהם. לכן אם נוותר על עונש לאויבינו, אין בזה כל רחמים, זו רשלנות (שכבר למדנו על בשרנו את משמעותה).

**אם אנחנו מרחמים על עמנו, אנחנו צריכים להבטיח את כל האמצעים כדי שאיש או ציבור לא יפגע בהם. לכן אם נוותר על עונש לאויבינו, אין בזה כל רחמים, זו רשלנות**



סליחות בכותל החיים גולדברג/פלאש 90

ומשמעות "חנן" היא שה' נותן את הכוחות האלה חנם, ללא תמורה. וכך על האדם להתנהל: להיות רחום וחנן לבריות. וכאן הנקודה החשובה ביותר המשקפת את המהות של הסליחות בכלל ושל "ג מידות בפרט: אנו באים להזכיר לה' את מידותיו הטובות בהנהגת העולם, כדי שאנחנו נהיה ראויים לזכות בהם. אבל במעשה השתקפות אנו גם מזכירים אותם לעצמנו: האם אנחנו רחמים כלפי בני עמנו? כלפי בעלי חיים (לא כלפי כלב שהרג אדם)? כלפי בני אנוש אחרים (לא רוצחים ותומכים)?

זהו המהלך שיצליח להניע תשובה ושינוי עמוק: הבקשה מאת ה' שוב ושוב היא תחילה דרישה ותביעה מעצמנו בתזכורת שוב ושוב. זה מה שאנחנו רוצים להיות מול ה', וזה מה שאנחנו מבקשים מה' באופן הדדי. אנו מתבקשים לתת לאחרים יכולות של חיים, ואנחנו מבקשים מה' שיתן לנו יכולות של חיים, כדי שאנחנו נזכה להזדמנות נוספת לעשות את העבודה, גם אם עד עכשיו נכשלנו והתמהמהנו. בהצלחה לחיילינו.

עליך וְיָרָא מִמֶּנּוּ" (דברים כח, ט"ו). אם כן, הדרך אל ה' עוברת בהכרת הדרך של ה' בהנהגת העולם. ואז במזרח התיכון (ולא רק בו) יראו מאיתנו. ללכת בדרכיו זה למשל להיות "רחום וחנן". אבל מה הכוונה שה' "רחום וחנן"? האם ה' מושפע, מתפעל ומרחם כמו בני אדם ומוותר על עונש? התשובה של הרמב"ם באחד הפרקים החשובים של מורה הנבוכים (חלק ראשון פרק נד) שלילית לחלוטין. רחום וחנן אינם תיאורי תכונותיו של ה' אלא תיאורי תכונות של הנהגת ה' בעולם. וזו משמעותם לפי הרמב"ם: הרחמים הגדולים ביותר על כל יצור בעולם, הם לתת לו כוחות להתמודד עם המציאות (מור"א, נד 7). למשל, כל בעל חיים יונק שנולד, ה' נותן לאימו חלב כדי שתיניק אותו בו ומעניק לו פוטנציאל להתפתח ולגדול. זה גם תפקידו של כל הורה ("כרחם אב על בנים") לתת לילד שלו את כל האמצעים, התובנות

כשאני שואל בני נוער (וגם מבוגרים) מהי המצווה הכי שכיחה בחיים שלנו, זו שיש לנו הזדמנות כל הזמן לקיים, כמעט אף אחד לא עונה "מצוות ההידמות", כלומר עיצוב תכונות האופי שלנו, ללכת בדרכי ה'. במילים אחרות, הדרך שראוי שינהל בה האדם את מעשיו, היא כדרך שמנהל ה' את עולמו. אם אדם יודע את חוקי הפיזיקה, הוא יודע טוב יותר כיצד להתמודד עם העולם הפיזי. אם אדם יודע שאמירה של מילת ביקורת משפיעה פי חמישה (לפחות!) יותר מאמירה של מילת שבח, הוא ידע שבפעם הבאה לפני שהוא אומר ביקורת הוא צריך 'לרפד' את השומע במילות עידוד, בחיוך וכו'.

מצווה זו היא מימוש מעשי של הנחיית התורה ללכת בדרכי ה', שנאמר: "יקימך ה' לו לעם קדוש פְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ פִּי תִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו. וְיָרָא כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ פִּי שֵׁם ה' וְיִקְרָא

הפיוט הכי מפורסם בסליחות הוא י"ג המידות, "א-ל מלך יושב על כיסא רחמים", והוא נאמר נאמר שוב ושוב, לפעמים לאחר כל פיוט סליחות. הוא נאמר בכל העדות בתעניות ציבור, ביום הכיפורים וגם בסליחות. הפיוט מבוסס על 13 תיאורי המידות של ה' שנאמרו למשה בנקרת הצור, בשיח המיוחד שבין משה לה' לאחר חטא העגל וסליחת ה' לעם. רגע השיא של המעמד הוא מילות הפסוק: "ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' א-ל רחום וחנן ארך אפיים" וכו'. בתלמוד ר' יוחנן אומר: "מְלַמֵּד שְׁנֵתְעֵשֶׂף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּשֵׁלִיחַ צְבוּר, וְהִרְאָה לוֹ לְמִשְׁה סֶדֶר תְּפִלָּה. אָמַר לוֹ: כָּל זְמַן שֵׁיִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין - יַעֲשֵׂוּ לְפָנַי כְּסֶדֶר הַזֶּה, וְאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם" (בבלי, ראש השנה יז ע"ב). ברור שאין הכוונה לעשייה טכנית המבטיחה שמי שיאמר את 13 המידות ויתעטף בטלית יזכה מייד למחילה. אלא על פי הגאונים הכוונה במילים "יַעֲשֵׂוּ לְפָנַי כְּסֶדֶר הַזֶּה" היא "שיעשו סדר המידות שלימד הקב"ה את משה שהוא 'אל רחום וחנן' כלומר "מה הוא רחום - אף אתה יהיה רחום, מה הוא חנן - אף אתה היה חנן, וכן לכל י"ג המידות" (ראשית חוכמה, שעו הענווה א, יד). כלומר עלינו להבין את משמעות המידות ולאמץ את התכונות שהן מבטאות, וכך נזכה לרחמים.

איך בדיוק זה עובד? נחזור להקשר של הפסוקים: 13 המידות נאמרו במענה על בקשת משה מה': "הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ וְאֶדְעָה, לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ, וְרָאָה פִּי עֲמֻךָ הַגּוֹי הַזֶּה" (שמות לג, יג). משה מבקש מה' לדעת את הדרכים שהוא מנהל בהן את העולם. דרכי ה' הן הדרכים שבהן המציאות פועלת מאת ה', הן דרך חוקי הטבע והן דרך ההשגחה. ידיעת דרכי ה' היא הדרך לקרבת א-לוהים ("לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ"), והיא שתאפשר למשה להנהיג את העם ("פִּי עֲמֻךָ הַגּוֹי הַזֶּה") בדרך האמת לה'. זהו העיקרון לדרך חיים טובה ומשמעותית שיש בה התקדמות לקראת האמת: האדם צריך להכיר את הדרך שהעולם עובד בה (פיזיקה, ביולוגיה, פסיכולוגיה, כלכלה וכו'), כלומר את הדרך שה' מנהיג בה את המציאות, וזה יעזור לו להבין איך עליו להתמודד עם המציאות (לכן הרמב"ם מחייב ללמוד מקצועות חוכמה).